

Karol Weitz

Dopuszczalność zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, czeku, warrantu lub rewersu

Palestra 50/5-6(569-570), 244-249

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOPUSZCZALNOŚĆ ZAŻALENIA NA POSTANOWIENIE W PRZEDMIOCIE WSTRZYMANIA WYKONANIA NAKAZU ZAPŁATY WYDANEGO NA PODSTAWIE WEKSLA, CZEKU, WARRANTU LUB REWERSU

Zgodnie z art. 492 § 3 zd. pierwsze k.p.c. nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym na podstawie weksła, warrantu, rewesu lub czeku staje się natychmiast wykonalny po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia, tj. po upływie dwóch tygodni od dnia jego doręczenia pozwanemu (art. 491 § 1 k.p.c.). Według art. 492 § 3 zd. drugie k.p.c., w razie wniesienia zarzutów sąd może jednak na wniosek pozwanego wstrzymać wykonanie nakazu zapłaty. W przedmiocie wstrzymania nakazu zapłaty orzeka sąd, który wydał nakaz. Powstaje pytanie, czy na postanowienie to przysługuje zażalenie. Postanowienie o wstrzymaniu wykonania tzw. wekslowego nakazu zapłaty¹ nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 394 § 1 k.p.c.; nie zostało także *expressis verbis* wymienione w zawartym w art. 394 § 1 pkt 1–11 k.p.c. katalogu postanowień sądu pierwszej instancji niekończących postępowania w sprawie, lecz podlegających zaskarżeniu zażaleniem. W katalogu tym wskazane jako zaskarżalne zażaleniem zostało jedynie postanowienie sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest „rygor natychmiastowej wykonalności” (art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c.).

Natychmiastowa wykonalność wekslowego nakazu zapłaty – z chwilą upływu terminu udzielonego pozwanemu do zaspokojenia roszczenia – przewidziana była już w art. 463 § 1 kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. (dalej jako „d.k.p.c.”)². Na wniosek pozwanego, który wniósł zarzuty od nakazu zapłaty, sąd mógł wstrzymać wykonanie nakazu zapłaty, co przewidywał art. 463 § 2 d.k.p.c. Na postanowienie w przedmiocie wstrzymania nakazu zapłaty zgodnie z art. 419 § 1 i art. 423 d.k.p.c. przysługiwało zażalenie³. W świetle tych przepisów obowiązywała bowiem zasada, że zażalenie przysługiwało na postanowienie sądu pierwszej instancji, o ile ustawa go wyraźnie nie wyłączała. Wyłączenia takiego w stosunku do postanowienia w przedmiocie wstrzymania wykonania wekslowego nakazu zapłaty wydawanego na podstawie art. 463 § 2 d.k.p.c. nie było. Zmianę stanu prawnego w zakresie dopuszczalności zażalenia w postępowaniu rozpoznawczym wprowadziła ustawa z 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych⁴. Ustawa ta ustanowiła

¹ W dalszych uwagach dla uproszczenia używana będzie ta nazwa. Pamiętać jednak należy, że uwagi odnoszą się do nakazów zapłaty wydanych nie tylko na podstawie weksli, ale także warrantów, rewesów i czeków.

² Przepis art. 463 § 1 d.k.p.c. natychmiastową wykonalność ustanawiał co do nakazów wydanych na podstawie weksła lub czeku.

³ Tak np. J. J. Litauer, *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933, art. 463, uw. 2, s. 281; L. Peiper, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*. Część I, Kraków 1934, t. 2, art. 463, uw. 9, s. 947.

⁴ Dz.U. Nr 38, poz. 349.

zasadę, obowiązującą wcześniej jedynie w postępowaniu zabezpieczającym i w postępowaniu egzekucyjnym, że zażalenie miało przysługiwać na postanowienie sądu pierwszej instancji wyłącznie w wypadkach wskazanych w ustawie. Wypadki takie dla procesu zebrane zostały w art. 391 § 1 d.k.p.c. (według numeracji ustalonej ustawą z 1950 r.). W przepisie tym nie zostało odrębnie wymienione postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty; według art. 391 § 1 pkt 3 d.k.p.c. zażalenie przysługiwało na postanowienia, których przedmiotem było nadanie, zawieszenie lub uzależnienie nadania albo zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności od złożenia zabezpieczenia, albo odmowa nadania lub zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności. Unormowanie wprowadzone przez ustawę z 1950 r. przyjęte zostało także w kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. Przepis art. 394 § 1 k.p.c. określił przypadki dopuszczalności zażalenia na postanowienia sądu pierwszej instancji w postępowaniu procesowym. Jak wskazano, nie wymieniono tu postanowienia w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty; w przepisie art. 394 § 1 pkt 4 wskazane zostało jako zaskarżalne zażaleniem postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie „rygoru natychmiastowej wykonalności”.

Sąd Najwyższy w uchwale z 28 października 1993 r., III CZP 147/93⁵, uznał, że na postanowienie o wstrzymaniu wykonania nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym (art. 492 § 2 k.p.c. według ówczesnej numeracji) przysługuje zażalenie. Natychmiast wykonalny nieprawomocny nakaz zapłaty ma skutki nieprawomocnego wyroku zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności. Oba orzeczenia są tytułami egzekucyjnymi (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.) i po nadaniu klauzuli wykonalności podlegają wykonaniu w drodze egzekucji. Przeszkodą we wszczęciu egzekucji lub jej prowadzeniu będzie jednak albo zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności, która to możliwość zachodzi przy wyroku zaocznym (art. 346 k.p.c.), albo wstrzymanie wykonalności postanowienia o rygorze natychmiastowej wykonalności w związku z zażaleniem (art. 396 k.p.c.), lub też, co dotyczy właśnie nakazu zapłaty, wstrzymanie jego wykonania. Zdaniem Sądu przyjęcie, że postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania wekslowego nakazu zapłaty nie jest zaskarżalne zażaleniem, nie byłoby racjonalnie uzasadnione. Zarówno względy celowości, jak i ciężar gatunkowy tego postanowienia przemawiają za dopuszczeniem zażalenia. Wprawdzie powód w razie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty mógłby korzystać z ochrony z uwagi na to, że nakaz zapłaty stanowi tytuł zabezpieczenia od chwili jego wydania, jednak sytuacja pozwanego w razie wyłączenia dopuszczalności zażalenia na postanowienie oddalające wniosek o wstrzymanie wykonania nakazu byłaby tego rodzaju, że nie miałby on możliwości należytej obrony swych praw. Sytuacja powoda i pozwanego na tle zastosowania art. 492 § 2 k.p.c. (obecnie art. 492 § 3 k.p.c.) kształtuje się różnie, jednak zasada równorzędnego traktowania stron wymaga, aby ewentualne zażalenie w odniesieniu do postanowień wydawanych na podstawie tego przepisu

⁵ OSNCP 1994, z. 5, poz. 104.

przysługiwało im obu. Dalej Sąd Najwyższy wskazał, że art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. jest sformułowany na tyle ogólnie, iż można przyjąć, że przewiduje on zażalenie w tych wypadkach, w których chodzi bądź to o uprawnienie do przeprowadzenia egzekucji na podstawie orzeczenia sądowego natychmiast wykonalnego, bądź też o uniecznienie lub ograniczenie takiego uprawnienia. Zażalenie na podstawie art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. wejdzie zatem w grę pod warunkiem, że sąd w sentencji orzeczenia wyraźnie rozstrzygnie kwestię rygoru natychmiastowej wykonalności. Nieco inaczej jest wprawdzie w wypadku nakazu zapłaty, który korzysta z natychmiastowej wykonalności z mocy ustawy. Okoliczność, że natychmiastowa wykonalność wyroku i nakazu zapłaty wypływa z odmiennego źródła, nie rzutuje jednak na istotę zagadnienia, skoro oba rodzaje orzeczeń stanowią tytuły egzekucyjne, traktowane jednolicie przez ustawodawcę w art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c. Wreszcie Sąd Najwyższy podniósł, że w razie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty zachodzi sytuacja zbliżona do zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności nadawanego wyrokowi zaocznemu. Merytoryczny wydzźwięk obu decyzji jest taki sam: chodzi o uniemożliwienie wszczęcia albo kontynuowania egzekucji. Skoro więc na postanowienie co do zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego zażalenie przysługuje, to identyczna *ratio legis* przemawia za dopuszczalnością zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty.

Powyższe stanowisko podtrzymane zostało przez Sąd Najwyższy w uchwale z 24 września 2003 r., III CZP 58/03⁶, w której podkreślono, że zachowało ono aktualność także po zmianach przepisów o postępowaniu nakazowym, dokonanych na podstawie ustawy z 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw⁷ oraz ustawy z 26 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁸ oraz pomimo nowelizacji treści art. 394 § 1 k.p.c. (dokonanej ustawą z 1 marca 1996 r.) przez dodanie pkt 4¹ o treści: „wstrzymanie wykonania prawomocnego orzeczenia do czasu rozstrzygnięcia skargi o wznowienie postępowania”. Sąd podniósł, że podstawowe znaczenie ma tu wzgląd na należyłą ochronę praw stron postępowania nakazowego. W sytuacji, w której nakaz zapłaty jest natychmiast wykonalny z mocy prawa, bez potrzeby wydawania w tym względzie odrębnego postanowienia, jak to ma miejsce w wypadku wyroków, konieczność zapewnienia należytej ochrony praw powoda i pozwanego ma jeszcze większe znaczenie. Jeżeli natychmiastowa wykonalność wynika z ustawy, to pozwany może bronić się przed wykonaniem nakazu zapłaty jedynie w drodze złożenia wniosku o wstrzy-

⁶ OSP 2004, z. 11, poz. 138.

⁷ Dz.U. Nr 43, poz. 189.

⁸ Dz.U. Nr 48, poz. 554.

manie jego wykonania (art. 492 § 3 zd. drugie k.p.c.). Nie ma natomiast możliwości kwestionowania samej zasadności istnienia natychmiastowej wykonalności nakazu, bo o tej zdecydował ustawodawca. W odniesieniu zaś do wyroków zaopatrzonych w rygor natychmiastowej wykonalności na mocy postanowienia sądu ochrona pozwanego jest nieco silniejsza, ponieważ może on kwestionować samo postanowienie o nadaniu rygoru. Jeżeli więc ustawodawca uznał, że istnieje potrzeba ochrony pozwanego, gdy natychmiastowa wykonalność wynika z odrębnego postanowienia, to można twierdzić, że analogiczna ochrona, tylko przesunięta na etap wstrzymania wykonania, powinna przysługiwać co do nakazu zapłaty wykonalnego z mocy prawa. W tym ostatnim wypadku odmiennej oceny nie może uzasadniać fakt, że postępowanie nakazowe nastawione jest na szybkie udzielenie ochrony prawnej, a dopuszczenie zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty może spowodować przedłużenie tego postępowania. Pamiętać należy, że natychmiastowa wykonalność orzeczenia merytorycznego, wynikająca z mocy prawa, jest bardzo niebezpieczna dla pozwanego, a ponadto może prowadzić do daleko idących komplikacji, jeżeli natychmiast wykonalne orzeczenie zostanie wykonane, a następnie dojdzie w wyniku zaskarżenia do jego zmiany albo uchylecia. Z tego względu konieczność zbadania przez sąd wyższej instancji celowości utrzymania bądź wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty powinna być oceniana jako istotniejsza, niż sama szybkość postępowania nakazowego.

Doktryna prawa procesowego zgodnie popiera stanowisko Sądu Najwyższego w rozpatrywanej kwestii. Za dopuszczalnością zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie wstrzymania wykonania wekslowego nakazu zapłaty opowiedzieli się, częściowo wprost odwołując się do art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c., a częściowo poprzestając na powołaniu się na pogląd Sądu Najwyższego, W. Siedlecki⁹, M. Jędrzejewska¹⁰, S. Dalka¹¹, J. Gudowski¹², B. Bładowski¹³, M. Manowska¹⁴, R. Sadlik¹⁵ i D. Zawistowski¹⁶.

⁹ W. Siedlecki, (w:) *System prawa procesowego cywilnego*, t. III, red. W. Siedlecki, Warszawa 1987, s. 1986. Autor wypowiedział swój pogląd, gdy wydawanie nakazów zapłaty oraz postanowień o wstrzymaniu ich wykonania należało do państwowych biur notarialnych.

¹⁰ M. Jędrzejewska, *Glosa do uchwały SN z 5 grudnia 1990 r., III CZP 64/90*, OSP 1991, z. 7–8, poz. 181, s. 352, przypis 7.

¹¹ S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Gdańsk 1977, s. 242; tenże, *Nakaz zapłaty jako podstawa egzekucji sądowej i zabezpieczenia roszczeń*, PES 1996, nr 16, s. 29.

¹² J. Gudowski, *Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa cywilnego procesowego* (za II półrocze 1993 r.), PS 1997, nr 2, s. 51–52.

¹³ B. Bładowski, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Zakamycze 1997, s. 65.

¹⁴ M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 2001, nb. 102, s. 147.

¹⁵ R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla w postępowaniu nakazowym*, „Radca Prawny” 1999, nr 1, s. 68.

¹⁶ D. Zawistowski, *Glosa do uchwały SN z 24 września 2003 r., III CZP 58/03*, OSP 2004, z. 11, poz. 138, s. 584–585.

Podzielając w pełni pogląd o dopuszczalności zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania tzw. wekslowego nakazu zapłaty podnieść można dwie kwestie.

W literaturze podkreśla się, że natychmiastowa wykonalność orzeczenia, tj. wykonalność następująca przed jego uprawomocnieniem się, może wynikać albo z mocy prawa (art. 492 § 3 zd. 1 k.p.c.), albo z mocy odrębnego postanowienia sądu (art. 333 i n. k.p.c.). Niezależnie od odmienności źródła natychmiastowej wykonalności w obu tych przypadkach jej istota jest taka sama – polega na uzyskaniu przez orzeczenie zdolności do wykonania przed nastąpieniem jego prawomocności¹⁷. Skutkiem natychmiastowej wykonalności orzeczenia jest to, że jest ono tytułem egzekucyjnym (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.) i po zaopatrzeniu klauzulą wykonalności staje się tytułem wykonawczym (art. 776 k.p.c.), mogącym stanowić podstawę egzekucji. Ustawodawca wprawdzie wyraźnie używa sformułowania „rygor natychmiastowej wykonalności”, do którego nawiązuje literalnie treść art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c., jedynie w odniesieniu do przypadku, w którym chodzi o nadanie wyrokowi przymiotu natychmiast wykonalnego na mocy odrębnego postanowienia sądu (art. 333 i n. k.p.c.), niemniej jednak można twierdzić, że nie przesądza to jeszcze o kierunku wykładni tego przepisu, ani tym bardziej o tym, czy mógłby on mieć zastosowanie do postanowienia w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty. Pomijając już kwestię, że w doktrynie w okresie międzywojennym występowało ujęcie natychmiastowej wykonalności orzeczeń w takiej postaci, iż mówiono o rygorze natychmiastowej wykonalności przysługującym z mocy samego prawa oraz o rygorze natychmiastowej wykonalności nadawanym na mocy odrębnego postanowienia sądu¹⁸, podnieść wypada, że nie sposób zaprzeczyć istnieniu podobieństwa funkcjonalnego obu wymienionych przypadków. Podobieństwo to wyraża się w różnych aspektach. Oprócz wskazanego powyżej aspektu skutków natychmiastowej wykonalności (wynikającej z mocy prawa oraz z odrębnego postanowienia) podkreślić należy znaczenie podobieństwa sytuacji procesowej stron w obu przypadkach. Jeżeli następuje nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności na mocy odrębnego postanowienia, to zarówno powód, jak i pozwany są w sytuacji bardzo zbliżonej do tej, jaką mają powód i pozwany w postępowaniu nakazowym, w którym nakaz zapłaty, wydany na podstawie weksla, czeku, warrantu lub rewersu stał się natychmiast wykonalny z mocy prawa. Różnica sprowadza się tu do kwestii raczej natury formalnej, jaką jest źródło natychmiastowej wykonalności. Nie powoduje to jednak tego, aby możliwe było, co do zasady, zupełnie odmienne traktowanie wyroku natychmiast wykonalnego z mocy odrębnego postanowienia i nakazu zapłaty natychmiast wykonalnego z mocy prawa. Uzasadnione jest stanowisko, że natychmiastowa wykonalność nakazu zapłaty z mocy

¹⁷ W. Siedlecki, *Natychmiastowa wykonalność orzeczeń sądowych*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1938, nr 41, s. 569–570; H. Mądrzak, *Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL*, Wrocław 1965, s. 38.

¹⁸ Por. W. Siedlecki, *Natychmiastowa...*, s. 570.

prawa jest w istocie rzeczy jedynie szczególnym przypadkiem natychmiastowej wykonalności orzeczeń w ogóle, uregulowanym jedynie w pewnym zakresie, odmienne (art. 492 § 3 k.p.c.) niż ma to miejsce w przepisach ogólnych (art. 333 i n. k.p.c.). Nie wyklucza to jednak stosowania do natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty z mocy prawa przepisów o natychmiastowej wykonalności wyroków (por. w tym kontekście dodatkowo art. 353² k.p.c.). Dotyczy to w szczególności takich kwestii, jak uzależnienie natychmiastowej wykonalności od odpowiedniego zabezpieczenia (art. 334 § 1 i 2 k.p.c. – jeżeli sąd może w ogóle wstrzymać wykonanie nakazu zapłaty, to tym bardziej może uzależnić jego natychmiastową wykonalność od zabezpieczenia) czy wstrzymania sprzedaży lub przejęcia na własność zajętej nieruchomości z urzędu do czasu uprawomocnienia się nakazu zapłaty (art. 334 § 3 k.p.c.)¹⁹. Wprawdzie art. 492 § 3 zd. 3 k.p.c. mówi jedynie o odpowiednim stosowaniu w przypadku nakazu zapłaty natychmiast wykonalnego z mocy prawa przepisów o ograniczeniu wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa, jednak z jego brzmienia nie można wnioskować, że inne przepisy o natychmiastowej wykonalności wyroków nie mają tu zastosowania. Wyraźne zaznaczenie o odpowiednim stosowaniu przepisów dotyczących ograniczeń wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa było tu konieczne, gdyż chodzi o natychmiastową wykonalność wynikającą z mocy prawa – odpowiednie stosowanie art. 335 § 2 k.p.c. oznacza tu to, że nakaz zapłaty w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa nie jest w wypadku wskazanym w art. 492 § 3 zd. 1 k.p.c. wykonalny z mocy prawa²⁰.

Zapatrywanie o dopuszczalności zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania wekslowego nakazu zapłaty jest wyrazem tej tendencji w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w ramach której dopuszcza się zażalenie od postanowień, które *prima facie* nie są wyraźnie przewidziane w art. 394 § 1 pkt 1–11 k.p.c.²¹. Przykładem jest postanowienie z 21 grudnia 1965 r. w sprawie I CZ 101/65²², w którym Sąd Najwyższy przyjął dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu co do stwierdzenia prawomocności orzeczenia (art. 364 k.p.c.), powołując się w uzasadnieniu na analogię z art. 795 § 1 k.p.c., który reguluje dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji co do nadania klauzuli wykonalności. Analogia została uznana tu za dopuszczalną z uwagi na podobieństwo funkcji postanowienia co do stwierdzenia prawomocności orzeczenia i postanowienia co do nadania klauzuli wykonalności.

Karol Weitz

¹⁹ Por. na gruncie podobnej regulacji w d.k.p.c. W. Korczemny, *Czy może nastąpić sprzedaż nieruchomości w toku egzekucji na podstawie wekslowego (czekowego) nakazu zapłaty?*, PPC 1937, nr 15–16–17, s. 525–526; I. Rosenblüth, *Postępowanie nakazowe w sprawach wekslowych i czekowych*, PPC 1938, nr 1–2 i 3–4, s. 78. Na gruncie k.p.c. S. Dalka, *Nakaz zapłaty...*, s. 29.

²⁰ Tak trafnie M. Jędrzejewska (w.): *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2003, art. 492, uw. 9, s. 1094. Wyjątek, zgodnie z art. 477² § 1 k.p.c., stanowią sprawy z zakresu prawa pracy.

²¹ Podkreśla to również SN w uchwale z 24 września 2003 r., III CZP 58/03, OSP 2004, z. 11, poz. 138.

²² OSNCP 1966, z. 10, poz. 169.